

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2023/11/arpasi-ildiko-1968-csehszlovakia-a-bevonulas-egy-sorkatona-naploja-alapjan-14-03-10/>

Árpási Ildikó

1968. Csehszlovákia – A bevonulás egy sorkatona naplója alapján¹

Évek óta foglalkozom tananyagfejlesztéssel, például én készítettem *A hódmezővásárhelyi zsidóság nyomában* című IWalkot, azaz helytörténeti sétát, valamint egy úgynevezett Mini Questet, mely 2019-ben jelent meg az IWitness digitális oktatási platformon „...*magunkra ismerhetünk egykori tiszta lelkek tükrében*”² címmel, továbbá a szintén az IWitness platformon található, 2019-ben készült *Levél a hitveshez*³ című Lessont. Ezt a három tananyagot a Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért nevű oktatási szervezettel együttműködésben fejlesztettem, és volt lehetőségem egy korábbi konferencián bemutatni, mely előadás szerkesztett változata megjelent a *Történelemtanítás*ban 2021-ben.⁴

A jelen írásom tárgyát képező tananyag egy személyes történet, saját, családi legendáriumra épülő egyfajta oral history. Történelem szakos oktatói munkám során rendkívül fontosnak tartom az elbeszélte történelmet, mely kapcsán a diákok elsődleges forrásokat elemezve mélyítik el történelmi ismereteiket és fejlődik empátiás készségük is. Az elbeszélés mellett számos további írásos forrásra, dokumentumra is épül a tananyag.

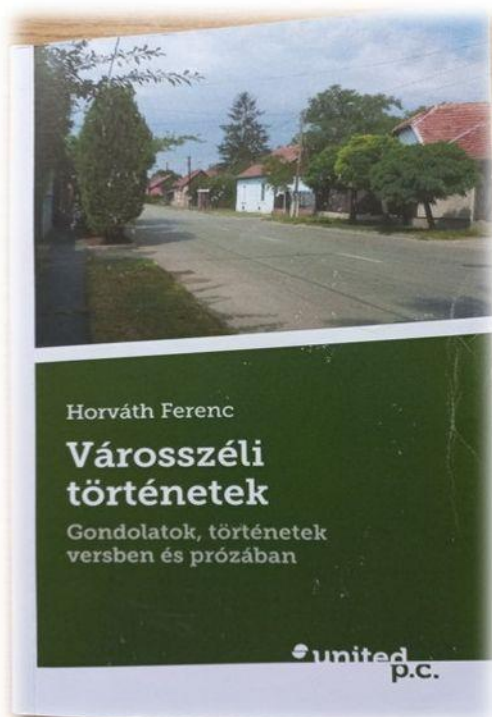
A történelmi esemény, amit a tananyag feldolgoz, az 1968-as csehszlovákiai bevonulás, mégpedig egy sorkatona szemén keresztül. A katona pedig, aki a történetet lejegyezte, édesanyám bátyja, a keresztapám, *Horváth Ferenc* (1948–2021) volt.

1. kép: Horváth Ferenc tablóképe

2. kép: Horváth Ferenc katonaképe

3. kép: A Városszéli történetek című kötet

Keresztapám visszaemlékezését a *Városszéli történetek* c. könyvében adta közre.⁵ Erre az írásra épül a tananyag, mely elsősorban 12. osztályos diákok részére készült, egyéb dokumentumok felhasználásával.

A tanórán a témához kapcsolódó új ismeretanyag elsajátítása után a könyvben található visszaemlékezést fel szoktam olvasni a tanulóknak, és a legmeghatározóbb részleteket meg szoktuk beszélni, forráselemzést végzünk. Néhány részletet idézek az írásból:

„[...] látszott, hogy hosszabb ideig maradunk, csak nem tudtuk, hogy miért. Ha a tisztektől kérdeztük, ingerülten elutasítottak, mondván majd megtudjuk időben, amint az utóbb kiderült, akkor még ők sem tudták pontosan. Az ilyen irányú kérdezősködést aztán egyszerűen megtiltották, a kis zsebrádiókat le kellett adni, így aztán teljesen elszeparáltak a külvilágtól. Még híreket sem hallgathattunk, újságot nem kaptunk. Levelet sem lehetett írni, csak a

politikai tiszték által kiosztott rózsaszínű levelezőlapot lehetett használni, amit cenzúrázni fognak, ezt be is jelentették. Azt is közölték, hogy mit írhatunk, csak általánosságokat, azt, hogy hol vagyunk semmiképpen [...] A nagy titkolózás ellenére mégis kiderült, hogy mi végre vagyunk itt, leszerelés után tudtam meg, hogy a Szabad Európa Rádió még aznap bement, amikor Versegre érkeztünk, hogy a Magyar Néphadsereg jelentős csapatösszevonást hajtott végre a csehszlovák határ mentén, a napirenden van az ország megszállása a Varsói Szerződés által. [...] akinek még kétsége lenne, hogy ez az egész nem vicc, az augusztus 2-án megbizonyosodhat róla. Ugyanis aug. 2-án mindenkivel aláíratják, hogy felvette a hat tár éleslőszert, és két darab éles kézigránátot, ezt ugyan még nem osztják ki, de az adminisztrációja már rendben van. Ettől olyan „háborús hangulatba” kerültünk, már tudtuk, hogy majd menni kell, de nem tudtuk, hogy mikor, és hogy ott mi vár ránk, mindenesetre arra készültünk, hogy lehetséges az is, hogy harcolnunk kell.”⁶

Ennek a részletnek a kapcsán meg szoktuk beszélni a tanulókkal, hogy mennyire bizonytalan, félelmetes lehetett ez a helyzet, hogy a történelem eseményei milyen mértékben befolyásolhatják az emberek életét. Fel szokták idézni a diákok egy korábban tanult történelmi esemény, a második világháború kapcsán, hogy sok család már akkor is érintett volt hasonló helyzetben, emlékezni szoktak nagyszüleim – keresztapám szülei – történetére is a háború, a fogság, a hátország viszontagságai kapcsán.

„Aug. 15-én, ügyészi előadáson kellett részt venni az egész zászlóaljnak, ami abból állt, hogy egy katonai ügyész (alezredesi rendfokozattal) hosszan ecsetelte, hogy milyen büntetés jár annak, aki harchelyzetben cserbenhagyja bajtársait, dezertál stb., végezetül bejelentette, hogy ez külföldön még nagyobb bűn, de hozzátette, hogy ez a tábori

Árpási Ildikó: 1968. Csehszlovákia – A bevonulás egy sorkatona naplója alapján

tartózkodás is harchelyzetnek számít. Így lassan hozzászoktunk a harchelyzethez, és kezdtünk beletörődni abba, hogy hamarosan irány Csehszlovákia.”⁷

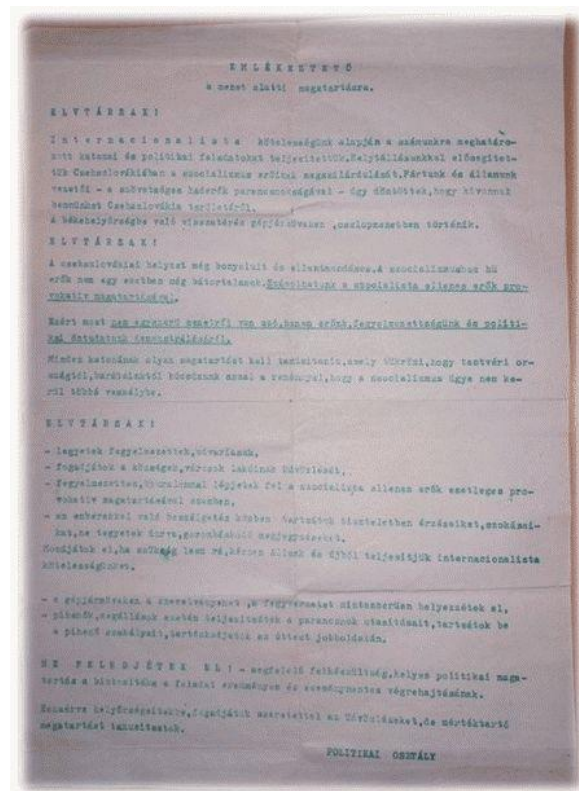
Ehhez a részlethez kapcsolódva át szoktuk például ismételni a dezertálás fogalmát korábbi tanulmányokra támaszkodva, és meg szoktuk beszélni ennek emberi vonatkozását is.

„Augusztus 21-én hajnal 2 órakor léptük át a határt. Ekkor egy megindító dolog történt a Garant utasfülkéjében. Az ütegpárancsnokunk az ülése alól egy hosszúnyakú üveg bort húzott elő [...] azt mesélte, hogy ezt a bort, és még egy másikat is akkor vette Erdőtarcán a kocsmában, amikor kivitt minket, és megfogadta, hogy az egyiket akkor bontja fel, ha baj nélkül jutunk át a határon, a másikat meg akkor, ha majd sértetlenül, veszteség nélkül hazahozza az üteget. [...] Október 23-án reggel 6 órakor elindultunk haza, 13 óra 45 perckor lépünk át a határt, a parancsnokunk közli, hogy az ez alkalomra félretett üveg bor időközben eltörött, huncut mosolya sejtetni engedi, hogy más történt a borral, de ki bánja, itthon vagyunk Magyarországon.”⁸

Ezen részlet kapcsán a történelmi ismereteken túl szoktunk beszélni a bajtársiasságról, a felelősségről, az emberi összetartozásról.

A könyv mellett az egyéb források, amikre támaszkodik a tananyag, olyan dokumentumok, propagandaanyagok, melyeket a katonák kaptak az események során, például tábori újság, vagy emlékeztetők, leírások a feladatokról, elvárt viselkedésükről. Ezeket is meg szoktuk nézni a tanulókkal és forráselemzést végzünk.

4–8. kép: Dokumentumok

Árpási Ildikó: 1968. Csehszlovákia – A bevonulás egy sorkatona naplója alapján

Összegezve elmondhatom, hogy sok éves tapasztalatom az, hogy a tanulók érdeklődnek a tananyaggal kapcsolatban, megérinti őket a személyes vonatkozás. Sok esetben a tanórát követően maguk is kérdegetik otthon a szüleiket, a nagyszüleiket a Kádár-korszak családjukat is érintő eseményeiről, és maguk is mesélnek a következő órákon.

JEGYZETEK

¹ A jelen írás a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Levéltár által szervezett és rendezett "*Diktatúra és demokrácia. A Kádár-korszak és a rendszerváltás történelmi fogalmai*" című tudományos konferencia és szakmai műhely programjában, 2022. október 1-jén elhangzott előadás szerkesztett változata.

² „...magunkra ismerhetünk egykori tiszta lelkek tükrében”:

<https://iwitness.usc.edu/activities/4595?idiom=all> (Letöltés: 2023. márc. 23.)

³ Levél a hitveshez: <https://iwitness.usc.edu/activities/4596?idiom=all> (Letöltés: 2023. márc. 23.)

⁴ ÁRPÁSI Ildikó (2021): A hódmezővásárhelyi zsidóság nyomában. *Történelemtanítás (LVI.) Új folyam XII. évf. 1-2. sz.*

<https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2021/05/arpasi-ildiko-a-hodmezovasarhelyi-zsidosag-nyomaban-12-01-13/> (Letöltés: 2023. márc. 23.)

⁵ HORVÁTH Ferenc (2012): *Városszéli történetek. Gondolatok, történetek versben és prózában.* unied p. c. kiadó

⁶ HORVÁTH (2012) 22-23.

⁷ HORVÁTH (2012) 24.

⁸ HORVÁTH (2012) 25-26., 28.